

**ОСВІТНІ, НАУКОВІ, КРАЄЗНАВЧІ, ГРОМАДСЬКІ ГОРИЗОНТИ
АКАДЕМІКА ЛЕВА БАЖЕНОВА
(ДО 75-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)**

Стаття присвячена узагальненню освітньої, наукової, краєзнавчої і громадської діяльності Лева Баженова, у зв'язку з 75-річчям від дня його народження. Простежено трудовий шлях ювіляра від асистента до доктора історичних наук, професора кафедри всесвітньої історії і директора центру дослідження історії Поділля Інституту історії України НАН України при Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка. Наголошено на глибокій професійній підготовці, високій працездатності, цілеспрямованості, організаторських здібностях Лева Васильовича, що стали основою та запорукою його викладацького постулу, успіхів і досягнень у науково-педагогічній, дослідницькій, організаційно-управлінській і краєзнавчій діяльності. Відзначено внесок Л. Баженова в удосконалення підготовки істориків, підвищення авторитету історичного факультету, розбудову центру дослідження історії Поділля, організаційну трансформацію обласної організації НСКУ. Охарактеризовано наукове зростання, основні віхи понад 50-літньої наукової діяльності і найважливіші досягнення в дослідженні актуальних питань вітчизняної історії та історичного краєзнавства.

Ключові слова: Баженов Лев Васильович, ювілей, освітня, наукова, краєзнавча, організаційна діяльність, успіхи, досягнення.

У перший день 2021 року виповнюється 75 років від дня народження Лева Васильовича Баженова, чие життя, навчально-методична, науково-дослідна, організаційно-управлінська та громадсько-виховна діяльність і доля ось уже понад 50 років органічно пов'язані з одним єдиним колективом – історичним факультетом і всім Кам'янець-подільським національним університетом імені Івана Огієнка. Л. Баженов по праву належить до плеяди сучасних найбільш колоритних професійних дослідників і краєзнавців Кам'янець-Подільського, Хмельниччини та всієї України. Про це свідчать його наукові ступені і вчені звання. Він – доктор історичних наук (1996 р.), професор (1997 р.), багатолітній декан історичного факультету (1974–1993 рр.), відомий учений, талановитий фахівець нової і новітньої історії та історіографії історії України, знаний історик-славіст, невтомний дослідник-регіоналіст, подвижник історичного краєзнавства, історичної географії і бібліографії, визнаний академік УІАН, засновник (1995 р.) і керівник наукової школи «Історичне краєзнавство та регіональні проблеми історії Правобережної України кінця XVIII – початку ХХІ ст.» [13, с.27; 14, с.73], фундатор і незмінний (з 1995 р.) керів-

ник Центру дослідження історії Поділля Інституту історії України НАН України при Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка, член правління Національної спілки краєзнавців України (з 2008 р.) та голова Хмельницької обласної організації НСКУ (з 2008 р.) [17, с.10].

Лев Баженов – корінний краєнин. Народився в м. Старокосятинів у родині педагога і письменника, дитячі роки провів у с. Новоселиця однойменного району. З переїздом родини до обласного центру закінчив Хмельницький кооперативний технікум і вечірню школу № 3. Навчаючись на історичному факультеті Кам'янець-Подільського педагогічного інституту в 1964–1968 рр., захопився вивченням як великої, так і малої історії. На другому курсі здійснив першу публікацію й тим самим визначив на все життя свої наукові інтереси. Захоплення дивовижним чином переросло в справу всього життя й цілком закономірно трансформувалось у цілеспрямовану, систематичну професійну діяльність на ниві дослідження вітчизняного минулого національного та регіонального масштабів [29, с.487-488], яка продовжується безперервно ось уже понад п'ятдесят п'ять років.

Лев Васильович увійшов у національну скарбницю величчя вітчизняної вищої освіти, історичної науки та національного історичного краєзнавства. Далеко не кожному таланить, щоб його ім'я увійшло до відомих енциклопедичних видань: «Славяноведение в СССР: Изучение южных и западных славян: биобиблиографический Словарь» (Нью-Йорк) [2, с.64], «Историки слависты СССР: Биобиблиографический словарь-справочник» (Москва) [3, с.45], «Енциклопедія сучасної України» (Київ) [20], «Краєзнавці України» (Київ) [23, с.13-14], «Енциклопедія освіти Хмельниччини» (Хмельницький) [27, с.22], «Доктори наук, професори Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка» (Кам'янець-Подільський) [1, с.79-93]. Про Л. Баженова написані книги «Лідер наукової школи. (До 65-річчя від дня народження і 40-річчя науково-педагогічної праці професора Л. В. Баженова)» [15] та кілька десятків статей і науково-популярних нарисів, авторами яких виступили Ю. Блажевич, С. Гальчак, О. Григоренко, В. Дубінський, О. Завальнюк, С. Копилов, А. Михайлик, В. Прокопчук, О. Ресент, В. Степанков, А. Трембіцький, А. Філінюк. Кореспонденції засвідчують, що Лев Васильович – багатогранна, знакова постать у вищій освіті України, вітчизняній історичній науці та національному історичному краєзнавстві, чие подвижництво і самовіддане служіння є безперечним зразком для нинішніх і наступних поколінь.

Народна мудрість говорить: людина працею славиться. Саме праця – невтомна, самовіддана на благо суспільства, народу облагороджує, підносить людину до вершин слави та визнання, приносить справжнє щастя [18, с.3]. Його як кращого випускника історичного факультету 1968 р. після одного року вчителювання на Житомирщині ректорат рідного вишу запросив на викладацьку

роботу в 1969 р. у Кам'янець-Подільський пединститут (нині національний університет імені Івана Огієнка). За цей час він пройшов шлях від асистента до старшого викладача (1972 р.), доцента (1977 р.), до професора кафедри всесвітньої історії (1997 р.). В 1975 р. перспективного молодого викладача обрали на посаду декана історичного факультету, яку обіймав рівно 18 років – до 1993 р. За цей час багато зробив для розбудови колективу та піднесення його до статусу найкращих у закладі і серед педагогічних інститутів України. Щоб охарактеризувати такий великий період роботи, потрібно написати не одну статтю, а то й книгу.

В межах статті зазначимо кілька важливих штрихів про цю каденцію, що стала винятково важливою віхою в історії історичного факультету. По-перше, очолений ним колектив вирізнявся потужним кількісним і якісним зростанням викладацького складу. Спочатку його поповнили досвідчений педагог В. Газін, який невдовзі успішно захистив кандидатську дисертацію, а з роками став доктором історичних наук, професором, провідним германістом в Україні. В 1976 р. доцент П. Лаптін здобув професорське звання, що стало справжньою подією, оскільки в тодішньому Радянському Союзі було, скоріше, винятком, аніж правилом присвоювати таке вчене звання без захисту докторської дисертації. Далі один за одним докторські дисертації захистили доценти П. Щербина (1977 р.), І. Винокур (1978 р.), Ю. Тарасов (1981 р.) й стали також поважними професорами. Свій докторський проєкт у 1987 р. успішно зреалізував доцент М. Кукурудзяк. Ступінь кандидата історичних наук здобули в 1980 р. В. Степанков і О. Завальнюк, а у 1982 р. – А. Опрят. Після закінчення аспірантури в колектив ввійшли А. Гуменюк, М. Петров, С. Трубочанінов, О. Федьков, С. Копилов, Ю. Хоптяр, які один за одним захистили кандидатські дисертації. По-друге, в 1979 р. на факультеті було запроваджено додаткову спеціальність «Держава і право», а навчання студентів переведено на п'ятирічний термін. По-третє, щорічний прийом на перший курс було збільшено з 75 до 90 осіб. У зв'язку з цим, крім доктора юридичних наук, професора П. Щербини, на факультеті стали працювати викладачами правознавства В. Зінчук, М. Зенюк, В. Кулінський, І. Мозолевський, С. Почапінський, В. Талько, І. Філімонов. Водночас когорту викладачів-істориків поповнили кандидати історичних наук І. Рибак, О. Шур, В. Якубовський [19, с.23-24]. По-четверте, особливою віхою в роботі декана і колективу історичного факультету стала перевірка в жовтні 1982 р. якості підготовки учителів історії комісією Міністерства освіти СРСР. Не хоч жодної інформації про неї не було і тому до неї спеціально не готувались, за її результатами комісія на всесоюзному рівні констатувала: інститут забезпечує хорошу підготовку учителів історії і права та визнала високі ділові та людські риси декана факультету Л. Баженова як енергійного, кваліфікованого керівника і професорів І. Винокура, А. Коваленка – як прекрасних фахівців із великим науковим і практичним досвідом.

Схвалений комісіями Міносвіти СРСР та Міносвіти УРСР досвід роботи факультету був підтверджений учасниками проведеної на базі вишу Всесоюзної наради-семінару завідувачів кафедрами історичних факультетів вищих педагогічних навчальних закладів у вересні 1987 р., в якій взяли участь майже 200 осіб країни. По-п'яте, високий рівень науково-дослідної роботи викладачів і студентів стали підставою для проведення на базі факультету у вересні 1986 р. засідання координаційної ради історичної науки Інституту історії АН України на чолі з директором Ю. Кондуфором, на якій обговорили нові підходи до історичних досліджень [30, с.710, 711].

Особливо наголосимо, що Лев Баженов виступив безпосереднім ініціатором і фундатором кафедри історії України, яка подала в жовтні 1990 р. як важлива структура історичного факультету і в цілому педагогічного інституту. В науковій літературі доволі переконливо доведено об'єктивну детермінованість її появи та інституційного оформлення розвитком демократичних процесів, зростанням потреби і підвищенні національної самосвідомості майбутніх професійних учителів, насамперед істориків, дедалі більшим занепокоєнням тим, що історію України вивчали студенти тільки історичного факультету, та й то в невеличкому навчальному курсі [30, с.705-706]. За всім цим стояли значні зусилля очільника щодо організації дискусії, обговорення на засіданні факультетської вченої ради, доповідна записка на ім'я ректора з обґрунтуванням необхідності її створення та переконливий виступ на засіданні вченої ради інституту. Відразу ж після її позитивного рішення і підписання наказу ректора досвідчений декан разом із авторитетним менеджером вищої школи, ректором А. Копиловим і завідувачем кафедри СРСР і УРСР, професором І. Винокуром було визначено ядро, основу та персональний склад колективу нової кафедри [31, с.521-522].

У народі кажуть: людина, котра ставить щоразу перед собою чіткі цілі й досягає мети, є справжнім борцем і переможцем. Саме вміння ставити конкретні цілі та багатогранна науково-педагогічна праця і плідні результати зробили ім'я талановитого фахівця в сферах історії та історіографії історії України, регіональної історії й історичного краєзнавства, історичної географії, бібліографії, що сформував власну наукову школу «Історичне краєзнавство та регіональні проблеми історії Правобережної України кінця XVIII – початку ХХІ ст.», знаним істориком-славістом як в Україні, так і далеко за її межами та провідним вітчизняним регіоно- та краєзнавцем.

Щоб викладати на високому науково-теоретичному і методичному рівні, Лев Васильович докладав чимало зусиль для глибокого опанування доручених навчальних дисциплін, зокрема надзвичайно складного лекційного курсу з історії стародавнього світу. Багато читав наукової і навчальної літератури, працював з історичними джерелами, вивчав передовий досвід, відвідував за-

няття своїх старших колег. Водночас наполегливо розширював свій кругозір, систематично й послідовно вдосконалював свою викладацьку майстерність. У кількох своїх розвідках автор цієї статті зауважував про студентів, які вчилися у Л. Баженова і з власного досвіду знає, як під діапазоном його глибоких знань та потужного інтелекту студенти студіювали історію стародавнього світу й робили перші кроки в опануванні професією вчителя історії та суспільствознавства. З часу, як він обійняв посаду декана, дедалі більш помітним ставало його вміння поєднувати професіоналізм, людяність, організаторський хист і управлінську майстерність. Тому закономірно, що невдовзі історичний факультет міцно посідав лідируючі позиції у виші, а згодом і серед педагогічних інститутів України. З перспективи нинішніх днів пам'ятається захоплення та інтерес, з якими майбутні історики сприймали кожну лекцію викладача. Вражали глибина знань, вміння на яскравих фактах доступно і переконливо доносити до майбутніх фахівців історичну давнину [29, с.488]. Сьогоднішні студенти, як випускники історичного факультету, з приємністю відгукуються про навчальні заняття Лева Васильовича, які вирізнялися чіткістю, образністю, системністю, доступністю, вмінням зосередити увагу на головному, акцентуванням на важливих питаннях, яскравих сюжетах давнього минулого. Повагу викликали його ерудиція, начитаність, інтелегентність і вихованість.

Як професійний талановитий історик і невтомний подвижник краєзнавчого руху на Поділлі і в усій Україні Л. Баженов поза усяким сумнівом належить до сучасного світу, і його праці з особливим відчуттям минулого відповідають на тривоги, які переживають сучасники. Все своє наукове життя академік не замикається у власних цінностях, а прагне пізнати багатогранність минулого, зрозуміти те, що виходило за рамки культури кінця 60-х рр. XX – початку XXI ст., його часу і його середовища. Його все життя і всі праці проникнуті ідеями людини, малої і великої історії України.

Велич людини полягає в її здатності до дії та правильному застосуванні сил до того, що потрібно зробити. Самий найкращий спосіб змінити життя – це щоденно змінювати думки, відчуття, слова і поступки. Щоденна праця над собою приносить свої плоди, дає свої результати. І це дійсно так, адже визначення цілей, завдань і способів їх досягнення завжди допомагає вести цікаве, корисне та плідне наукове життя. Кожне, навіть зовні незначне зусилля в цій сфері може наблизити нас до завершення більш масштабного почину. Іншими словами, маленькі спроби приводять нас до великих досягнень. У випадку з Левом Васильовичем якраз так і складалося в житті. Бо його органічною рисою є здатність і вміння робити вибір, складати план і цілеспрямовано та послідовно працювати задля їх виконання.

Перу вченого належить близько 900 праць. Як фахово зрілий історик Л. Баженов заявив про себе такими працями, як: «Поділля

в працях дослідників і краєзнавців XIX – XX ст.: Історіографія. Біобібліографія. Матеріали» (1993 р.) [6], «Історичне краєзнавство Правобережної України XIX – на початку XX ст.: Становлення. Історіографія. Біобібліографія» (1995 р.) [5], а головне успішним захистом докторської дисертації «Становлення і розвиток історичного краєзнавства Правобережної України (кінець XVIII – перші десятиліття XX ст.)» (1996 р.)» [7]. З-поміж творчого доробку вченого варто назвати монографію «Alma mater подільського краєзнавства (Місто Кам'янець-Подільський – центр історичної регіоналістики XIX – початку XXI століть)» (2005 р.) [4].

У 2009 р. в співавторстві з В. Логвіною (Задорожнюк) Лев Васильович опублікував монографію «Володимир Січинський (1894–1962 рр.). Життя, діяльність творчість в ім'я України» [9], друге доповнене видання якої «Володимир Січинський і Україна» [8] побачило світ у 2017 р. Цим самим дослідники, з одного боку, остаточно повернули в Україну ім'я видатного митця, вченого і громадського діяча; з іншого – самотнім зрізом і широким діапазоном фактичного матеріалу поставили нові питання для наукових зацікавлень з очікуванням на нові розвідки у цій царині як від авторів праць, так і від інших дослідників й краєзнавців. Серед фундаментальних праць, до створення яких разом із великою групою подільських учених долучився академік А. Баженов, помітно виділяється книга «Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Хмельницька область» [10], котра побачила світ у 2010 р. в Київському видавництві «Знання України».

Багатовекторність і тематичний діапазон наукових інтересів вченого з успіхом зреалізовано в таких колективних дослідницьких проєктах, як: два видання колективної монографії «Хмельниччина туристична: історико-культурні, природно-географічні та економічні аспекти розвитку» (2015, 2019 рр.) [32; 33], «Сільське господарство, промисловість і торгівля Правобережної України в ринкових умовах 1861–1914 рр.» (2016 р., у співавторстві з А. Михайликом) [24], «Історико-культурні, географічні та економічні аспекти розвитку туризму на Хмельниччині» (2017 р.) [16], «Літопис Національної спілки краєзнавців України (2008–2018). До 10-річчя надання Спілці краєзнавців статусу національної» (2018 р.) [21]. Справді знаковою подією для всієї України стало видання в 2014 та 2015 рр. у Харківському видавництві «Фоліо» потужного наукового видання книг «Україна Тараса Шевченка: історико-краєзнавчі нариси» [25; 26], підготовлених в співавторстві із О. Реентом, С. Баженовою, С. Гальчаком та ін. Участь Лева Васильовича в підготовці книги стала його вагомим внеском у відзначення 200-ліття від дня народження великого Кобзаря. Колективна праця виявилась своєрідним узагальненням вшанування пам'яті видатного українського мислителя в різних регіонах України через призму комплексного краєзнавчого аспекту шевченківської тематики.

Новою сторінкою колективних наукових студій Л. Баженова в 2020 р. стало опублікування в Берліні разом із групою авторів монографії «Етапи формування, становлення і розвитку української еміграції за тисячу років функціонування» (2020 р.) [12].

Винятково цінним видається участь історика в творчому колективі зі створення підручника для студентів закладів вищої освіти «Основи краєзнавства» [22], що став історіографічним фактом передусім завдяки сучасним науково-теоретичній, методологічній і практичній розробці основних питань краєзнавства з урахуванням найновіших вітчизняних досліджень і значному навчально-методичному і хрестоматійному матеріалу.

Л. Баженов опублікував сотні ґрунтовних статей надзвичайно багатогранного та різнобічного діапазону в різних наукових виданнях України і зарубіжжя. Зокрема, професор опублікував статті про видатного дослідника історії Волині останньої чверті XIX – початку XX ст. М. Теодоровича, Я. Потоцького, Д. Севернюка, М. Підкуймухи) про академіків П. Тронька, І. Винокура, О. Барановича, професорів М. Кравця, А. Філінука та ін.

У народі кажуть, що в будь-якій людині можуть розквітнути сотні неочікуваних талантів і здібностей, якщо їй створити для цього можливості. Такі умови підтримує і систематично розвиває Л. Баженов, який сам сформувався в авторитетного ученого-лідера, до якого потягнулася талановита молодь. Серед цілої плеяди дослідників, котрі належать до цеху наукового керівника й опираються на його знання, науковий досвід, а також розділяють його філософські погляди, методологічні та історіографічні підходи й працюють над проблемами, об'єднаними спільною тематикою і внутрішньою мотивацією в рамках наукової школи «Історичне краєзнавство і проблеми регіональної історії Правобережної України», слід назвати О. Вітюка, С. Єсюніна, О. Кошеля, Е. Зваричука, Ж. Касап, Б. Кузіну, Г. Кучерова, А. Михайлика, В. Петренка, Н. Стрельбицьку, А. Трембіцького, С. Оліпер, Л. Орловського. Всі вони стали кандидатами історичних наук завдяки невтомній праці професора. Сформована й очолена Левом Васильовичем наукова школа є чудовим зразком подвижництва і самовідданого служіння українській історичній науці та історичному краєзнавству. Як повнокровний соціальний організм вона перебуває в динаміці, на підйомі, а результати реалізуються у захистах докторських і кандидатських дисертацій, написанні й опублікуванні численних монографій, книг, статей, проведенні низки наукових форумів.

Професору Л. Баженову, завдяки феноменальним організаційним здібностям і високому науковому авторитету, судилося відіграти ключову роль не тільки в багаторічному функціонуванні історичного факультету, а й утвердженні, розбудові, розвитку та багатогранній діяльності створеного в травні 1995 р. Центру дослідження історії Поділля Інституту історії України НАН України на базі Кам'янець-Подільського національного університету імені

Івана Огієнка [28, с.39]. Лев Баженов є справжньою пасіонарною особистістю з глибоким професіоналізмом, високими особистими якостями (креативною енергетикою, невичерпним потенціалом, працьовитістю, невтомністю, вродженою здатністю абсорбувати енергію на злагоджену й цілеспрямовану роботу, активністю та жертовністю) націленими на утвердження Центру як головного, визначального осередку позитивних інновацій історичного краєзнавства на Поділлі. Це дозволило започаткувати, виступити рушієм і налагодити багатогранну діяльність, визначити вектори, соціально значущі пріоритети діяльності свого дітища, шукати й знаходити однодумців і послідовників для дослідження та популяризації історичної і духовно-культурної спадщини краю, долати численні труднощі та перешкоди на шляху його поступу і розквіту [28, с.41-42].

Зусиллями керівника не тільки було крок за кроком розбудовано його архітектуру і дедалі більш змістовне та масштабне функціонування. Водночас відбувалося неухильне особисте фахове зростання керівника, завоювання поваги та авторитету серед краєзнавців і професійних істориків Хмельниччини, Вінниччини і всієї незалежної України. Особисто науковець по праву став належати до плеяди сучасних найбільш колоритних професійних дослідників і краєзнавців Кам'янець-Подільського, Хмельниччини та всієї України [28, с.41]. Зі створенням Центру співпраця історичного факультету з Інститутом історії України НАН України піднялася на вищий щабель свого розвитку, а історико-краєзнавча діяльність набула справді системного, багатоаспектного характеру. Власне, Центр став науково-організаційним началом наукової школи ученого. Як керівник цієї громадської наукової інституції Л. Баженов зумів згуртувати навколо неї широке коло науковців, краєзнавців, освітян: 7 штатних, 13 позаштатних, 24 почесних і понад 100 дійсних членів, всього близько 150 осіб. Це, з одного боку, дозволило організувати дві філії Центру – Хмельницьку і Вінницьку; з другого – обумовило необхідність удосконалення координації їх роботи.

Вагомим у діяльності Центру стало налагодження тісних зв'язків зі всіма галузевими академічними установами, більшістю ЗВО України, ученими Канади, Польщі, Росії, США, Франції, Японії та інших країн. Завдяки зусиллям професора було проведено інституційну трансформацію обласної організації Всеукраїнського краєзнавчого товариства в провідну обласну організацію Національної спілки краєзнавців України.

Велике з'являється завдяки напруженій, систематичній і послідовній праці. До свого ювілею Центр і його незмінний керівник підійшли зі значними досягненнями. Загалом, упродовж 1995–2020 рр. під грифом, за рекомендаціями або на основі рецензування Центру, його почесними і дійсними членами, штатними і позаштатними науковими співробітниками опубліковано близько 530 окремих видань, у тому числі 82 монографії, більше 232 наукових і науково-популярних книги, брошури, альбоми,

довідники, покажчики й путівники на злободенні питання минушини, культури та духовності українського народу та наших країн, майже 150 наукових збірників праць і матеріалів конференцій, конгресів, симпозіумів, круглих столів, тематичних семінарів, 29 збірників документів і матеріалів, 22 книги перевидань раритетної краєзнавчої літератури, 26 підручників і навчальних посібників для вищої і загальноосвітньої школи, котрі потужно працюють на творення й популяризацію знань з вітчизняної історії, регіоналістики та поділлєзнавства, відродження і розвитку освіти, культури та духовності України. З ініціативи директора та за участю спільноти Центру проведено 206 міжнародних, всеукраїнських, регіональних наукових конференцій, симпозіумів, круглих столів і читань, дійсними членами Центру захищено 10 докторських і 22 кандидатських дисертацій, пов'язаних із регіональною історією України [28, с.44].

Винятково важливою складовою науково-краєзнавчої біографії Лева Васильовича стала його велика та багатогранна діяльність з підготовки й проведення щонайменше 200 історико-краєзнавчих конференцій. Як керівник Центру і голова Хмельницької обласної організації Національної спілки краєзнавців України з феноменальними організаторськими здібностями і високим науковим авторитетом Л. Баженов став організатором 12–16 Подільських історико-краєзнавчих конференцій, в яких, за підрахунками О. Завальнюка, до складу доповідачів було введено 535 осіб, котрі виступили з доповідями на пленарних і секційних засіданнях. У наукових збірниках за їх підсумками вміщено понад півтисячі статей.

Загалом Центр на чолі з Л. Баженовим постав як реакція на виклики часу щодо розвитку й інтеграції науки, освіти та історичного краєзнавства, виявився не лише затребуваним для актуалізації та артикуляції практик історичної пам'яті подолян, а й витримав випробування часом, засвідчивши це численним успіхами та досягненнями і відкриваючи нові горизонти історико-регіональних досліджень краю. Завдяки глибокому професіоналізму, блискучим лідерським і менеджерським здібностям, невтомній та самовідданій праці очільника Центр не тільки став важливою ланкою і засобом інтеграції академічної та університетської науки, а й чинником освітньо-наукового життя університету та історичного краєзнавства на Поділлі й в Україні.

Як професійний талановитий історик, справжній сучасний менеджер і невтомний подвижник краєзнавчого руху на Поділлі і в усій Україні Лев Васильович поза усяким сумнівом належить до сучасного світу, і його численні праці з особливим відчуттям минулого відповідають на тривоги, які переживають сучасники. Свідченням цього є той факт, що він систематично співпрацює з неймовірно широким колом вітчизняних і закордонних істориків і краєзнавців. Зокрема, розвиває тісне співробітництво з директором Інституту історії України НАН України академіком В. Смолієм, його заступни-

ком, членом-кореспондентом НАН України О. Ресентом, завідувачами відділами – членом-кореспондентом НАН України В. Даниленком і професорами Я. Верменич та О. Лисенком, науковими співробітниками цього Інституту О. Галенком, О. Гуржієм, Р. Подкурором, Т. Водотикою, Є. Чернухіним; багатьма істориками та краєзнавцями з різних регіонів України – О. Білецькою (Одеса), С. Гаврилюк (Луцьк), П. Гай-Нижником (Київ), С. Гальчаком (Вінниця), О. Григоренком (Хмельницький), О. Добржанським (Чернівці), Ю. Земським (Хмельницький), Ю. Зінченком (Вінниця), М. Кабачинським (Хмельницький), А. Криськовим (Тернопіль), С. Марковою (Київ), О. Нестулею (Полтава), М. Олексівцем (Тернопіль), М. Олійником (Хмельницький), І. Пашуком (Рівне), С. Посоховим (Харків), В. Рекрутом (Вінниця), Г. Савченком (Київ), Ю. Телячим (Київ), А. Трембіцьким (Хмельницький), Ф. Турченком (Запоріжжя) тощо.

У народі кажуть: яка людина – таке її життя. Формуючи словесний портрет багатого внутрішнім світлом ювіляра, то в загальних рисах його можна виразити таким чином. Лев Васильович, як людина – вирізняється таким якостями, як потужний інтелект, висока порядність, інтелегентність, вихованість, скромність, відкритість, чесність, душевна врівноваженість, висока порядність, життєрадісність та оптимізм. Для нього характерні почуття власної гідності, міри та гумору, а також риси тонкого цінителя прекрасного. Ювіляр володіє такими рисами, як виняткова працьовитість, добросовісність, дисциплінованість, відповідальність, організованість, конструктивність, вимогливість, енергійність, наполегливість, цілеспрямованість, принциповість, ініціативність, самокритичність, подвижництво, готовність допомогти і вміння підставити своє плече й доводити справу до логічного завершення. Про нього як фахівця красномовно свідчать яскрава самосвідомість, висока професійність, серйозність, далекоглядність, об'єктивність, аналітичний склад розуму, майстерні ораторські здібності, блискучий дар переконання і велика життєва мудрість. Вчений наділений широким світоглядом, справді енциклопедичними знаннями, теоретичним мисленням, світлим розумом, активним дослідницьким інтересом, багатовекторністю наукових напрямків, вмінням бачити та вирішувати проблему, здатністю творчого пошуку, природним талантом, вмінням дивовижно плідно і фундаментально самовдосконалюватись й творчо самостверджуватись. Лев Васильович – чудовий сім'яник, люблячий і вірний чоловік, турботливий, терпеливий, добрий і справедливий батько, душевний і щедрий дідусь. Його система координат як громадянина і ревного поборника національної самобутності і державної незалежності України об'єднує чітку україно- та націєцентричну позицію та демократичні переконання. Але чи не найважливіше полягає в тому, що академік А. Баженов талановита людина, яка має щедрю душу і гаряче серце. Ювіляру абсолютно не характерні egoїстичність, пихатість, гордовитість, жадібність, чванство, заздрість і самозако-

ханість. Лев Васильович гарантовано заслужив, щоб його вважали совістю історичного факультету та університету.

Як відомо, без постійної праці немає великого. Невтомна, самовіддана праця на благо суспільства, народу облагороджує, підносить людину до вершин слави та визнання. І це природно, адже кожен із нас відомий передусім тим, що зробив хорошого та корисного для свого народу. За вагомий внесок у розбудову національної освіти, історичної науки та історичного краєзнавства і популяризацію минулого України Л. Баженов удостоєний почесного звання заслуженого працівника освіти України, нагороджений Почесною грамотою Кабінету Міністрів України «За вагомий особистий внесок у збереження історичної пам'яті та духовності української нації», нагрудним знаком «Відмінник освіти України» і відзначений всеукраїнськими преміями ім. Д. Яворницького та імені академіка П. Тронька Національної спілки краєзнавців України, обласною премією ім. Ю. Сіцинського, Кам'янець-Подільською міською відзнакою «Честь і шана», нагороджений численними грамотами [1, с.93] тощо. Сподіваємося, що академік буде мати ще більше визнання своїх заслуг за вивчення, збереження та передачу наступним поколінням історичних скарбів України.

Найвищою нагородою за зроблене є можливість виконувати наступне. Таким правилом керується видатний український історик, невтомний подвижник історико-краєзнавчого руху на Поділлі і в Україні загалом професор Лев Баженов. Міра людини визначається не демонстрацією фізичної сили чи силою голосу, а високою духовністю, щирістю життєвих цілей і готовністю та твердим наміром виконувати заплановане, прокладати шлях до поставленої мети. Саме це стимулює та надихає авторитетного ученого на нові результати й успіхи в царині підготовки національних фахівців, дослідження, осмислення історичного феномену українства і популяризації минулого українського народу.

Тож напередодні пам'ятної для ювіляра події вінуємо Л. Баженова як Людину з великої літери, відомого педагога, авторитетного професора, талановитого професійного історика та організатора історико-краєзнавчого руху, який своєю невтомною працею вніс значний і оригінальний внесок у підготовку фахівців-істориків, відродження й розвиток національного історичного краєзнавства, формування сучасного інтелектуального обличчя історичної культури та пантеону видатних істориків і краєзнавців Кам'янця-Подільського, Хмельниччини, Поділля і всієї України!

Список використаних джерел і літератури:

1. Баженов Лев Васильович, доктор історичних наук, професор, професор кафедри всесвітньої історії // *Доктори наук, професори Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: довідково-бібліограф. вид. / [уклад.: І.М. Конет, В.С. Прокопчук]. Кам'янець-Подільський: Абетка-Світ, 2013. С. 79-93.*

2. Баженов Лев Васильевич // *Славяноведение в СССР: Изучение южных и западных славян*: биобиблиограф. словарь. New York: Noeman Ross Publishing Inc., 1993. С. 64.
3. Баженов Лев Васильевич // *Историки слависты СССР*: Биобиблиографический словарь-справочник / [редкол.: В.А. Дьяков (отв. ред.), А.Н. Горяинов, В.Г. Карасев и др.]. Москва: Наука, 1981. С. 45.
4. Баженов Л.В. Alma mater подільського краєзнавства (Місто Кам'янець-Подільський – центр історичної регіоналістики XIX – початку XXI століть): наук. вид. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2005. 416 с.
5. Баженов Л.В. Історичне краєзнавство Правобережної України XIX – на початку XX ст.: Становлення. Історіографія. Біобібліографія. Кам'янець-Подільський. іст. музей-заповідник. Хмельницький: Доля, 1995. 256 с.
6. Баженов Л.В. Поділля в працях дослідників і краєзнавців XIX – XX ст.: історіографія, біобібліографія, матеріали. Кам'янець-Подільський, 1993. 480 с.
7. Баженов Л.В. Становлення і розвиток історичного краєзнавства Правобережної України (кінець XVIII – перші десятиліття XX ст.): автореф. дис. ... д-ра іст. наук: спец. 07.00.01 – Історія України. Київ, 1996. 36 с.
8. Баженов Л.В. Задорожнюк В.А. Володимир Січинський і Україна: моногр. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2017. 352 с.
9. Баженов Л.В. Логвіна В.А. Володимир Січинський (1894–1962 рр.). Життя, діяльність творчість в ім'я України: моногр. / [Ін-т історії України НАН України, Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Центр дослідж. історії Поділля та ін.]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2009. 236 с.
10. Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Хмельницька обл. / [ред. рада: В.Г. Кремень (гол.) та ін.; ред. тому: О.М. Завальнюк (гол.) та ін.]. Київ: Знання України, 2010. 447 с.
11. Доктори наук, професори Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: довід.-бібліогр. вид. / [Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка; уклад.: І.М. Конет, В.С. Прокопчук]. Кам'янець-Подільський: Вид-во Абетка-Світ, 2013. 512 с.: іл.
12. Етапи формування, становлення і розвитку української еміграції за тисячу років функціонування // *Monografia pokonferencijna. Science, research, development*. № 25. Berlin 30.01.2020 – 31.01.2020. Zbiór artykułów naukowych recenzowanych. Berlin, 2020. S. 40-48 (співавт. С.Е. Баженова).
13. Завальнюк О.М. Баженов Лев Васильович // *Кам'янець-Подільський державний університет в особах*. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2003. Т. 1. С. 27-40.
14. Завальнюк О.М. Баженов Лев Васильович // *Завальнюк О. М. Подільські науковці і освітяни: звершення в ім'я незалежної України. Персональний вимір*. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2016. С. 73-91.
15. Завальнюк О.М., Прокопчук В.С. Лідер наукової школи. До 65-річчя від дня народження і 40-річчя науково-педагогічної праці професора Л.В. Баженова. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2011. 180 с.
16. Історико-культурні, географічні та економічні аспекти розвитку туризму на Хмельниччині: кол. моногр. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2017. 170 с.
17. Історичне краєзнавство і проблеми регіональної історії Правобережної України (наукова школа): біобібліографічний покажчик / [укл.: І.М. Ко-

- нет, В.С. Прокопчук, Л.А. Онуфрієва та ін.]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2011. Вип. 12. 204 с.
18. Кам'янчани – заслужені працівники України. Розповіді про кам'янчан, які працюю, трудовими досягненнями уславили місто над Смотричем, Подільський край / [В.Т. Грубляк, Н.М. Мартинюк, Н.К. Підскоцька та ін.]. Кам'янець-Подільський: Абетка, 2011. 251 с.
 19. Копилов С.А., Газін В.В. Історичний факультет Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2008. 76 с.
 20. Костриця М.Ю., Філінюк А.Г. Баженов Лев Васильович // *Енциклопедія сучасної України*: електронна версія / [гол. редкол.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ]. Київ: Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=38818
 21. Літопис Національної спілки краєзнавців України (2008–2018). До 10-річчя надання Спілці краєзнавців статусу національної / [Нац. спілка краєзн. України; за заг. ред. О.П. Реєнт; кол. авт.: Л.В. Баженов, С.Е. Баженова, Г.В. Бондаренко та ін. Київ: НСКУ, 2018. 500 с.
 22. Основи краєзнавства: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / [МОН України, Харків. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна, Нац. спілка краєзнавців України; за ред. О.П. Реєнта; авт. кол.: Баженов Л.В., Бондаренко Г.В., Прокопчук В.С. та ін.]. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2016. 276 с.
 23. Савчук В., Сушко О. Баженов Лев Васильович // *Краєзнавці України (сучасні дослідники рідного краю). Довідник* / [редкол.: П.Т. Тронько (гол. ред.), О.Г. Бажан, В.В. Врублевська та ін.]. Київ–Кам'янець-Подільський, 2003. Т. 1. С. 13-14.
 24. Сільське господарство, промисловість і торгівля Правобережної України в ринкових умовах 1861–1914 рр.: моногр. / [Л.В. Баженов, А.О. Михайлик]. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута», 2016. 286 с.
 25. Україна Тараса Шевченка: історико-краєзнавчі нариси / [кол. авт.: Л.В. Баженов, Г.В. Бондаренко, С.Д. Гальчак та ін.; ред. рада: Л.М. Новохатько (голова), О.П. Реєнт (гол. ред.); упоряд.: Р.В. Маньковська; М-во культури України, Нац. спілка краєзн. України]. Харків: ФОЛІО, 2014. 575 с.
 26. Україна Тараса Шевченка: науково-популяр. вид. 2-е вид. / [кол. авт.: Л.В. Баженов, Г.В. Бондаренко, С.Д. Гальчак та ін.; ред. рада: Л.М. Новохатько (голова), О.П. Реєнт (гол. ред.); упоряд.: Р.В. Маньковська; М-во культури України, Нац. спілка краєзн. України]. Харків: ФОЛІО, 2015. 575 с.
 27. Філінюк А. Баженов Лев Васильович // *Енциклопедія освіти Хмельниччини*. Хмельницький: ФОП Мельник А.А., 2017. С. 212.
 28. Філінюк А.Г. Лев Баженов – фундатор і керівник Центру дослідження історії Поділля Інституту історії України НАН України // *Матеріали XVI Подільської наукової історико-краєзнавчої конференції* [присв. 55-річчю проведення першої подільської історико-краєзнавчої конференції, 25-річчю діяльності Центру дослідження історії Поділля Інституту історії України НАН України при К-ПНУ ім. І. Огієнка] / [ред. кол.: Копилов С.А. (співголова), Реєнт О.П. (співголова), Баженов Л.В. (відп. ред.) та ін.]. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута», 2020. С. 39-45.
 29. Філінюк А.Г. Невтомний подвижник історичної науки та корифей історичного краєзнавства на Поділлі й в Україні // *Освіта, наука і культура на Поділлі: збірник наукових праць*. Кам'янець-Подільський : Оіум, 2015. Т. 22: Присвячено 100-річчю від дня народження академіка П.Т. Тронька. С. 486-498.

30. Філінюк А.Г., Опря І.А. Декан Л.В. Баженов: здобутки і об'єктивні проблеми в розвитку історичного факультету // *Освіта, наука і культура на Поділлі: збірник наукових праць*. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута», 2018. Т. 25: До 100-річчя від заснування Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. С. 698-718.
31. Філінюк А.Г., Олійник С.В., Сидорук С.А. Кафедра історії України – провідний базовий підрозділ історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка // *Освіта, наука і культура на Поділлі: збірник наукових праць*. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута», 2018. Т. 25: До 100-річчя від заснування Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. С. 520-539.
32. Хмельниччина туристична: історико-культурні, природно-географічні та економічні аспекти розвитку: кол. моногр. / [автори: С.Е. Баженова, Л.В. Баженов, В.В. Буторіна та ін.; гол. ред. С.А. Копилов, наук. ред. С.Е. Баженова]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2015. 192 с.
33. Хмельниччина туристична: історико-культурні, природно-географічні та економічні аспекти розвитку: кол. моногр. / [кол. авт.: Баженова С.Е., Баженов Л.В., Веселовська Т.Є. та ін.; за ред.: С.А. Копилова (гол. ред.), С.Е. Баженової (наук. ред.) та ін.]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2019. 228 с.

A. G. Filinyuk

Educational, scientific, local history, social horizons of Academician Lev Bazhenov (to the 75th anniversary of his birth)

The article is devoted to the generalization of educational, scientific, local history and public activities of Lev Bazhenov, in connection with the 75th anniversary of his birth. The career path of the jubilee from assistant to doctor of historical sciences, professor of world history department and director of the center of Podillia history research of the Institute of History of Ukraine (the National Academy of Sciences of Ukraine) at Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University is traced. Emphasis is placed on deep professional training, high efficiency, purposefulness, organizational skills of Lev Vasyliovych, which became the basis and guarantee of his teaching progress, successes and achievements in scientific and pedagogical, research, organizational and managerial and local history activities. L. Bazhenov's contribution to the improvement of historians' training, increase of the authority of the historical faculty, development of the center of Podillia history research, organizational transformation of the regional organization of National Union of Local Historians of Ukraine is noted. Scientific growth, the main milestones of more than 50 years of scientific activity and the most important achievements in the study of current issues of national and local history are described.

Key words: *Bazhenov Lev Vasyliovych, anniversary, educational, scientific, local history, organizational activity, successes, achievements.*

Отримано: 01.12.2020